

Akik önmagukban hordozzák a mentséget...

Azok vagyunk, akiktől a szüleink óvtak bennünket

Kapocs a Mátyás téren

A harc az emberek között azzal kezdődik Rapoport szerint¹ is, hogy valaki visszaütött. Olyan érzelmi, indulati elköteleződést élünk meg ilyenkor, aminek a következtében, noha - talán tudjuk, talán nem – annak a harcnak önmagában semmi értelme, mégis valahogy benne maradunk. Egyenlőtlennek érezzük ugyanis az előállt helyzetet, hiszen pontosan tudjuk, mi mennyi mindent szenvedtünk el, abban persze jóval bizonytalanabbak, hogy mi mit is okoztunk... A harc kimenetele pedig kiszámíthatatlan, csupa veszteséggel jár, és a harcban igazán nem lehet győzni....

Mindez azzal összefüggésben jutott az eszembe, hogy manapság egyes médiumokban a különféle jelenségként, ijesztő természetességgel, durva, érthetetlen, erőszakos jeleneteket láttunk és látunk - amelyek mint végletekig elmérgesedett társas viszony termékei, sokféle módon elhibázott, érthetetlen, kritikus és konfrontatív körülményekről tudósítanak. Mintha kimerültek volna a békés eszközeink. Mintha egyszerűen „háborús” viszonyok támadtak volna az érintettek és a környezetük között, amelyek mintha már csak egyes egyedül a győzelem kivívásáról szólnának...

Azzal a nem titkolt szándékkal készült ez az írás, hogy a Kapocs Ifjúsági Önségítő Szolgálat sokesztendőes konkrét tapasztalatai révén, a többé-kevésbé kiélezett közviszonyok között, hozzájáruljon ahhoz, miképpen lehet kapcsolatot találni, érteni és kompromisszumot kötni, együttműködni, problémákat megelőzni, vagy elkerülni, alternatívát találni olyan fiatalok körében, akik talán az indokoltnál is többet szerepelnek a média negatív híreiben, akikről a környezetükben talán túl korán és túl hamar lemondtak.

Kapocsról

A Kapocs olyan sajátos segítő szervezet, amelyben elsősorban az intézményrendszeren kívül rekedt (iskolából kimaradó, kirúgott, fel nem vett, elhelyezkedni nem tudó, nem akaró, nem képes, saját családjától távolodó, családjával haragban álló, egyedül maradt, családalapítástól fényévekre levő, különféle veszélyeknek kitett, már megjárta, már nagyon megjárta stb.) vagy csupán változtatni akaró, de abban egyedül maradó fiatalokra összpontosítunk. Tizenhetedik esztendeje, ebből második éve a nyolcadik kerületben, az érintettek bevonásával „alacsony küszöbű”, összetett segítő tevékenységet végzünk a felnőtté váló fiatalok kockázati színterein, amely során minden valóságos, a fiatalok életét veszélyeztető problémával találkozhatunk.²

Látogatóink zöme igen komoly alkalmazkodási problémákkal küzdő, túlnyomórészt tizenéves cigány fiatal, akik nagy részének iskolai teljesítménye, figyelmi kvalitásai kifejezetten nagyon szerény. Többek esetében az elemi ismeretek is hiányoznak, amelyeknek némiképpen

¹ Hankiss Ágnes: A bizalom anatómiája Magvető Kiadó, Budapest 1978. 134. oldal

² A Kapocs összetett működésének kimunkált szisztémájáról, fontosabb jellemzőiről részletesebben ebben a lapban már lehetett olvasni. Család, Gyermek, Ifjúság 2003/4. szám 33-39. oldal

ellentmond az, hogy – a Kapocsban töltött idő alatt - különféle területeken meg-megvillantak egyéni képességeikkel, tehetségükkel. Az újabb látogatóink körében, a jellemző magatartási/viselkedési problémák mögött nem ritkán komoly indulatokkal, feszültségekkel terhes társas (és családi) viszonylatokat azonosíthattunk, amelyekkel a fiatalok láthatóan nehezen birkóztak meg. Kifejezetten szerény probléma-megoldási készletet tapasztalhattunk meg náluk, akikre mintha sokszorosan nagy befolyással lennének a különféle korosztályi veszélyek, esetenként kriminális hatások. Úgy tűnik a Kapocs fiatal látogatóinak kapcsolati világa is különös módon alakul, mintha a hasonló sorshelyzet sokak számára leginkább sajátos, zárt, majdhogynem szoros, inkább indulatokkal terhelt, védekező jellegű társas szerveződéseket tenne lehetővé, amelyek között, a benne levőknek egymással is nehéznek látszik kommunikálni, akik között hamar keletkezik, félreértés, szakadás, konfliktus. Mintha mindezek között ugyanakkor többen sodródhatnak megoldhatatlannak megélt konfliktusok között, magányosan.

A Kapocs fiatal látogatóira jellemző még, hogy jobbára az utcán, a környék különféle terein, a nagyobb bevásárló központokban, és nagy ritkán egymás otthonaiban töltötték (és töltik) szabadidejük nagyobb részét, ami miatt az ő utcalétük intenzív és több szinten jelentkező veszélyeket hordoz.

A munkánk alapvetően társas szemléletű segítő tevékenység, amelyben a segítő feladatok során érdemben számolunk az érintettek körülvevő személyes világ közreműködésére, és minden olyan támogató környezeti ingerre, társas befolyásra, amely segítségével arra készülhet fel az érintett, hogy igenis „van élet a problémán túl”.

A Kapocs segítő tevékenységének főképpen az a sajátossága, hogy a különféle problémákkal úgy találkozunk, ahogy azokat a velünk kapcsolatot találó fiatalok megélik: elfojtva és indulatokkal terhelten, tisztázatlanul, amikor minden összejött, és amikor „mindenki” magára hagyja őket. Nehéz számukra azokat a problémákat megfogalmazni, és nehéz azokkal szembenézni (és elhatározásra jutni), különösen akkor, ha az érintettek naponta azt élik meg, nem értik (meg) őket és egyedül maradtak. Sokuk még csak azt sem tudja, mit történt vele, nem ismeri a világot, fogalma sincs arról, hogy mi mindennel került szembe. Egyszer csak arra ébrednek, hogy bajba kerültek (talán pontosan nem is tudják, mi a baj, csak érzik, élik). A megélt konfliktushelyzet és a különben is szegényes választási lehetőségek beszűkülése, a kriminális befolyás és az egészségkárosító szerek intenzív jelenléte pedig sokakat - előbb vagy utóbb - kritikus helyzetbe, válsághelyzetbe sodorhatja.

Petőfi Csarnokból a nyolcadik kerületbe

A Kapocs Ifjúsági Önszolgáltató Szolgálat tevékenysége, tizennégy éves intenzív segítő szerepvállalást követően, a Petőfi Csarnokban 2006-ban vezetői döntésre, váratlanul megszűnt. Úgy gondoltuk, a váratlan döntéssel - és a döntésben felénk és célközönségünk felé irányuló értetlenséggel és elutasítással - szemben, hogy az érintett fiataloknak szükségük lehet még ránk. Mielőbb új működési színteret igyekeztünk találni, és a nyolcadik kerületben barátsággal fogadtak. Miután felújítottuk a rendelkezésre bocsátott helyiséget, a Mátyás téren folytathattuk az érintett fiatalok által ismert, sajátos segítő tevékenységünket, illetőleg feladatainkat hozzákapcsolhattuk a kerületben indult fejlesztési programhoz, a Magdolna programhoz.

Úgy költöztünk mégis a nyolcadik kerületbe, hogy nem nagyon tudhattuk, mire számíthatunk. Előzetesen meglehetősen kevés ismeretünk volt a bennünket fogadó övezetről és lakóiról,

számtalan közvetlenül és közvetve kapott jelzésben ugyanakkor óvtak bennünket. Természetesen a kerülettel kapcsolatos különféle adatok számunkra is rendelkezésre álltak és azok az irodalmias dokumentumok, információk is, amelyek a nyolcadik kerületet, kis „romantikus mellékízzel”, a főváros sajátos szociokulturális szférájaként ábrázolták. Azért – bár csupán lassan második esztendeje működünk itt – azt érzékeljük, a nyolcadik kerületben létezni, működni, és különösképpen élni jóval nehezebben általánosítható élmény, amely jóval inkább mindennapos, sokszor igazán prózai, eleven és nem mindig sikerrel járó egyéni feladat.

Nem csupán a kerületi önkormányzat velünk kapcsolatba kerülő munkatársai és a kerület más, lehetséges szakmai partnerei fogadtak bennünket jól, szinte barátsággal, hanem a környéken élő emberek is. Érkezésünk első emlékezetes benyomásai közé éppen azok az úton útfélen megtapasztalt, különböző életkorú emberekkel spontán induló beszélgetések tartoznak, amelyek minden más kerületben tapasztaltaknál sokszorosan nyíltabbak, természetesebbek és személyesebbek voltak. Azt érzékeltük, a környék fiatal és idősebb lakói egyaránt kíváncsiak és figyelnek ránk, és számít, hogyan viszonyulunk hozzájuk, hogy egyáltalán mit és hogyan mondunk nekik. A különféle jelzésekből és alkalmi beszélgetésekből aztán hamar kiderült számunkra az is, a környéken valóságos az igény arra, hogy a nem feltétlenül konform megnyilvánulásaikkal gyakran gondot okozó fiatalokkal valakik foglakozzanak. Az elképzelések legjobban egy hagyományos ifjúsági klubhoz voltak hasonlatosak, amelyre errefelé különben is nagy az igény. Különféle (jobbára szelektálásra és szankcionálásra irányuló) ötleteket és javaslatokat is kaptunk, hogy miképpen is kéne nekünk majd a feladatokat végezni. Figyelemre méltó volt ugyanakkor az a szkepszis is, amely az érkezésünket és várható működésünket kísérte. Minthogy a Kapocsról igazán keveset tudhattak, ez a szkepszis feltehetően a helyi tapasztalatok terméke volt, amely a várható feladataink nehézségeit előlegezte meg.

A Kapocs újraindításához a nyolcadik kerületben arra próbáltunk összpontosítani, hogy – bár a Petőfi Csarnokban kialakított működési szisztéma jól bevált, és kellően segítő-képesnek bizonyult – a hely, a környezet sajátosságai szerint alakítsuk ki a szervezet működését, szervezzük meg a feladatainkat. Tulajdonképpen semmilyen feladatelem, működési mozzanat „nem jöhetett át” anélkül, hogy azt ne gondoltuk volna át. Nem akartunk azért sietni, közelmúltunk meghatározó feladata az volt, hogy a szervezet felújításra került irodájában, a Kapocs összetett működését elősegítő, sokfunkciós térben, a Kapocs újabb látogatói, leginkább a környéken élő fiatalok helyet találjanak. Azt kívánunk gyakorlatilag lehetővé tenni, hogy a hozzánk forduló, elsősorban tizenéves fiatalok, az eddig igénybe vett (utcai) terek és helyszínek kockázatainak minimalizálásával, a Kapocsban is ápolhassák a kapcsolataikat, vagyis nálunk is találkozhatnak egymással. Ilyen módon számunkra is megjeleníthessék aktuális helyzetüket, az őket befolyásoló különféle viszonyaikat. Megmutathassák, hogy leginkább mi foglalkoztatja őket, illetőleg láthatóvá tegyék azokat az akadályokat, nehézségeket, és problémákat, amelyekkel naponta találkoznak, amelyek aktuális élethelyzetükben akadályozzák őket. Szükség esetén aztán kérhessenek és kaphassanak segítséget, illetőleg nyíljon számukra arra is lehetőség, hogy segítő szerepet vállaljanak. Esetleg saját társas környezetükben jelentkező problémákra, nehézségekre a Kapocsban, illetve a Kapocs munkatársai, esetleg régebbi önkéntesei révén választ, segítséget keressenek és találhassanak.

A Kapocs sikeres elindulásához ugyanakkor néhány nyilvánvaló tény a magunk számára pontosítani igyekeztünk. Azokkal fogunk majd gyakrabban találkozni, akiknek - feltehetően elsőre még nem biztos, hogy ismerhető – komoly igénye, szüksége lehet kapcsolatra,

figyelemre és valószínűleg segítségre. Sikeres szerepvállaláshoz a felhatalmazást mindezekre (vagyis a kapcsolatra, figyelemre és segítségre) majd csak tőlük kaphatjuk meg, a Kapocson a kompetenciát minden esetben az érintettektől kapjuk. (Kivétel ez alól az életveszély elhárítására tett sürgősségi intézkedések.) Tudnunk kell azt is, hogy az érkezésünket megelőzően is voltak a környéken különféle események, amelyeket nem ismerhetünk, nem érthetünk, amelyek ugyanakkor befolyásolják a Kapocsonba érkező fiatalok társas viszonyait. Azt is nyomatékossítanunk szükséges magunk számára, hogy a rajtunk, a Kapocson kívül is, az érintettek társas környezetében különféle folyamatok zajlanak, amelyeket nem ismerünk, amelyek ugyanakkor hatással lehetnek a kapocs-béli viszonyokra. Abban is biztosnak kell lennünk, hogy rajtunk kívül is vannak olyanok, akik a velünk találkozók fiatalokat segíteni próbálják, amelyre különösebb befolyásunk nincs, amelyek ugyanakkor visszahathatnak a tevékenységeinkre. A Kapocssal szemben, a működés kezdetekor, az érintettek körében jelentkező, esetenként megfogalmazott várakozások és a Kapocs konkrét lehetőségei és funkciói között, egy jó ideig, nagy lehet a különbség, a távolság, a diszkrépancia, amelynek tisztázása, majd összehangolása meghatározó, sőt talán kulcsfeladat számunkra. Feltehetően kisebb zavart válthatunk majd ki magunkkal kapcsolatban a lehetséges intézményes partnereink körében azzal, hogy elsőként nem a széleskörű intézményes együttműködést próbáljuk majd szervezni, hanem a kapcsolatfelvételt követően elsőként az érintett fiatalok által valamilyen szempontból jelzett intézményekkel, szervezetekkel erősítjük a viszonyunkat, és velük próbálunk egyengetni (érthetővé tenni, az esetleges ellenállást feloldani, közvetíteni, felkészíteni, javaslatot tenni, majd megelőzni stb.) az aktuálisan kialakult helyzetet.

Az első lépések

Nem toboroztuk a látogatásokat, egyszerűen csak kinyitottunk. Úgy terveztük, akik eljönnek, azoknak egyszerűen elmondjuk, nálunk mire is lehet számítani. Az első alkalomak így viszonylag csendesesen teltek. Akik először, nagy-nagy óvatossággal bejöttek, azok inkább talán társaik előtti hőstettként érkeztek, mint kíváncsiak voltak. Feltették persze azokat a kérdéseket, amivel készültek, de nagyon nem figyeltek ránk, inkább csak körbe-körbepillantottak, hogy tényleg, milyen lehet ez a hely, aztán amikor kitöltötték a szerintük illendő időt, hamar el is mentek. Az első, hosszabb, legalább fél órás látogatás, és segítséget tesztelő megkeresés csupán a nyitást követő második hónapban történt. Feltehetően mindezek a találkozások a látogatók meglepedésére alakultak, mert a hatodik, hetedik héttől aztán az első látogatók vissza-visszatérése mellett, csoportokban érkeztek újabb és újabb környékbeli fiatalok, meglevenedett a Kapocs irodai tere.

Az első időszak, amely gyakorlatilag több fordulóból állt, eltartott legalább nyolc hónapig, és hihetetlenül viharos és intenzív volt. Mint akikre régóta vártak, szinte lecsaptak ránk. Hosszabb-rövidebb ideig megfordult nálunk szinte minden környékbeli tizenéves, sőt azok közül is szép számmal, akik ugyan máshol laknak, de a Mátyás tér környékén, különféle konkrét okok miatt, gyakran megfordulnak. Felfokozott, szinte provokatív kíváncsiságuk és zajos megnyilvánulásaik révén fiatal látogatóink gyakorlatilag megmutatták nekünk, miképpen is érzik jól magukat - olykor önmaguk örömeire, vagy mások rovására. Különösen furcsa volt számunkra az, hogy az elején egyszerűen nem is néztek ránk, nagyon hangosak voltak és megállás nélkül mozogtak. Bármiről is volt szó a Kapocson, figyelmük legfeljebb pár percig tartott. Láthattuk, miképpen töltik nálunk a mindennapjaikat (és elképzeltük, feltehetően hogyan tölthetik az idejüket saját, Kapocson kívüli, társas környezetükben). Ízelítőt kaphattunk abból is, hogyan viszonyulnak egymáshoz, és milyen módon fejezik ki magukat, érvényesítik törekvéseiket, hogyan fogadják (vagy nem fogadják) el a mások

kezdeményezését stb. Aligha lehet kellő mélységgel érzékeltetni azt az éleveséget, amely fiatal látogatóinkat ebben az időszakban jellemezte. Eleinte jobbra hagytuk is őket kibontakozni, hiszen csak így kaphattunk személyes élethelyzetekre is visszavezethető pillanatfelvételt arról a társas világról, amelyik az intézményes kapcsolatokon kívül fiatal látogatóinkat jellemzik. Legfeljebb a kirívó helyzeteket fékezük, és aztán, ahogy alakultak az érzések, fokozatosan strukturálni kezdtük a Kapocsban zajló folyamatokat.

Szelídítés vagy szerepformálás

Olyan szervezet a Kapocs, amelyben naponta találkozunk azokkal a fiatalokkal, akik nem csupán alkalmazkodni nem tudnak személyes környezetükhöz, hanem szinte napi ütközeteket vívnak velük. Találkozásaink éppen ezért meglehetősen hamar számtalan alkalmat kínáltak arra is, hogy mi is ütközzünk velük, hogy stílusukat, direkt és nem feltétlenül direkt jelentkező megnyilvánulásait, velünk vagy éppenséggel egymással szemben, támadásnak vegyük. Ám ha arra is figyeltünk, hogy mindaz a sokszor küzdelemre is kész, kiélezett magatartás felfokozott érdeklődéssel, és sokféle módon megjelenített kapcsolatkereső próbálkozással együtt jelentkezett, nem volt nehéz lefordítani magunk számára, a haragosnak tetsző (könnyen támadásnak is értelmezhető) viselkedésük látogatóink kommunikációs készleteiről és szokásairól mutatnak valós képet, és legfeljebb a határok látványos és hangos próbálgatását szemléltetik. Hamar kialakult az a benyomásunk, hogy egyrészt feltehetően nagyon kevés elismerést, dicséretet kaphatnak, másrészt mintha be akartak volna bennünket mérni. Hiszen nemcsak a hely mutatkozott furcsának és érdekesnek, hanem megjelenésünk, törekvéseink szinte minden mozzanatában teljesen szokatlan lehetett számukra.

Tekintettel arra, hogy a Kapocs működési szisztémája szerint jellemzően reflektív szervezet, vagyis a szerepét, feladatait a vele kapcsolatba keveredő fiatalok személyes potenciálja és törekvései szerint alakítja ki, az ismerkedés, szerepformálás napi küzdelmei mellett, a szerzett benyomásokat, kapott különféle információkat a szervezet feladatainak újraszervezésekor minden esetben beépítettük. Sokat segített fiatal látogatóink megnyilvánulásainak az (el)fogadásához, illetve a különféle éles, konfliktusos helyzetek megértéséhez az a napról napra szerzett tapasztalatsor, amelyet ebben az időszakban átélhettünk. Nem csupán arról van szó, hogy ilyen módon a meg-megjelenő provokatív megnyilvánulásokat, nyilvánvaló sértéseket és bántásokat jobban tudtuk kezelni, lehetőleg megelőzni, vagy elkerülni (és a lehető legkevésbé szankcionálni), hanem a jelentkező ütközetek, konfliktusok alkalmával a megtett lépéseinkben egyre inkább segítő, fejlesztő szempontokat tudtunk érvényesíteni. Különlegesen fontos volt például számunkra, hogy az esetleges korlátozásokat az érintettek ne csupán értsék, hanem meg is értsék, és különféle károkozás, mások bántása esetén, amennyiben lehet, azonnali módon vegyenek is részt a helyrehozatalban, a jóvátételben. Arra is nagyon figyeltünk, hogy a működés során olykor szükséges deklarált korlátokat, és korlátozásokat mindig érthetővé tegyük és megfosszuk annak személyes és indulati elemeitől.

A Kapocsban betöltött szerepeink alakítása ezzel együtt, az eltelt időszak során, több lépésben, fokozatosan és egyáltalán nem ment könnyen. Teljes jelenlétre, szakmai és személyes helyállásra, intenzív együttműködésre, napról-napra komoly erőfeszítésekre volt szükségünk, amíg eljutottunk egy viszonylagosan letisztult szerephez (munkatársaink közül nem is mindenki bírta végig). Fiatal látogatóink közül így sem értette (és érti) mindenki azt, hogy miközben számukra is egyre nyilvánvalóbban megtapasztalt segítségről és támogatásról szól a tevékenységünk, az egyértelmű sértések, tudatos károkozások elkövetőit miért nem büntettük keményen, miért nem haragudtunk rájuk, miért nem toroltuk meg, ahogy talán

máshol. Azt tudták persze, a negatív tartalmú cselekedeteket mindig követte valamilyen korrekcióra, helyrehozatalra irányuló intézkedés, olykor szankció vagy korlátozás, mégis, jó páran nem értették, hogy mindezt követően miért nem szakítottuk meg velük a kapcsolatot. Akik ilyen módon a Kapocstól fegyelmező légkört vártak, ahová csak „válogatott” emberek járnak, azok az eltelt időszak során kissé eltávolodtak tőlünk. Az eltelt időszakban fiatal látogatóink többsége számára ugyanakkor egyre világosabb lett, hogy mire számíthatnak nálunk és tőlünk, ha eljönnek a Kapocsba, ami a kezdeti, (valóságos szükségleten alapuló) valószerűtlennek tűnő várakozást végképp lefékezte, és viszonylagosan kiegyensúlyozott légkört eredményezett.

A kezdetekben és menetközben – bármit is szerettünk volna - munkatársakként kapunk mi is, hideget és meleget, éppen eleget. Úgy látjuk, azonban, noha egyiket sem kerestük, mégis egyszerűen elkerülhetetlenek voltak ahhoz, hogy kialakíthassuk saját szerepeinket. Talán éppen azok a helyzetekben nyílt számunkra legjobban lehetőség arra, hogy világossá tehessek, hogyan fogjuk fel másként azokat a helyzeteket, mint ahogy ők máshol megszokták. Semmiképpen nem a szankció, fegyelmező eszközök alkalmazását tartottuk ezekben a legfontosabbnak, hanem hogy mindig érthessük őket az adott helyzetekben, és azokban mi mindig jól érthetőek, kellően személyesek legyünk, és minden esetben egyenrangúságra, együttműködésre, elfogadásra és feltétlenül a megoldásra törekedjünk. Tudniuk lehetett ugyanakkor, hogy az egymás közötti és a környezetükben létrejövő helyzetek kezelésében egyrészt nem (nagyon) akarjuk - hiszen nem tudjuk - korlátozni őket a megszokott, saját megoldásokat alkalmazásában (alacsony küszöb), ám, ha a velünk átbeszélteket kipróbálják, nagy valószínűséggel hatásosabbak, eredményesebbek lehetnek.

A Kapocsban nem kívántunk a környék világától teljesen eltérő, „laboratóriumi légkört” teremteni, hanem minél nyíltabb és természetesebb közegben kerestük a feladatainkat. Látogatóinknak pedig konkrét élményekre, tapasztalatokra volt szükségük, hogy rájöhessenek arra, a Kapocsban inkább a segítő, támogató feladatok a fontosak, és aki azokért jön, az jól járhat, és nem feltétlenül gyengeségből maradnak ki az eszköztárból a büntető, megtorló módszerek. Viszont aki segítséget keresett önmaga vagy személyes környezete számára, az mindig találhatott választ, megoldást vagy a megoldáshoz vezető információkat, és aki önkifejezési lehetőséget keresett, fejlődni, tanulni akart, ki akarta próbálni önmagát, a képességeit, az konkrét támogatásra, segítségre számíthatott.

Ütközetek, vagy amit takarnak

Éles helyzetek és konfliktusok, amelyekkel találkozhattunk, leggyakrabban nem a Kapocson belül keletkeztek, hanem egyszerűen hozták. Vagyis amikor közelebb kerültünk egy-egy konfliktusteli szituációhoz, az feltehetően azért lehetett, mert azoknak valamelyik résztvevője hozzánk is járt. Világos volt ugyanakkor számunkra, hogy noha közvetve vagy közvetlenül, akár csak részleteiben, megismerhettünk egy-egy konfliktust, de az még önmagában nem jelentette számunkra, hogy kérjük is abban a segítségünket. A szerepkörünk csak lassan alakult, számos résztapasztalat, egy-két bátrabban segítséget kérő eredményei, különféle személyes benyomások, együttesen átélt események kellett ahhoz, hogy az adott helyzetekben érdemben számoltak valamiféle segítségünkkel. Erre az időszakra, ha úgy tetszik, a ráhangolódásra, azt hiszem, nekünk is szükségünk volt, hogy a látszólag hasonló helyzetekben (minél inkább) azonosíthassuk a célközönségünkre és társas világára sajátosan jellemzőket.

Konfliktusos helyzettel leginkább, mint erőteljes indulatokkal és sérelmekkel telített viszonytalálkoztunk, amelyben nagyon hamar az adott helyzeten túlmutató, komoly érdektöbblet (és gyakran több érintett is) jelentkezett, vagyis a helyzetekben az adott konfliktusnál szinte minden esetben jóval nagyobb volt a tét. Mintha a résztvevőknek egy talán soha kellően nem megismerhető, rendezetlen előtörténetet is tisztázniuk kellett volna, csupa gubancos helyzetet, amelyekben mindig voltak bizonytalan és tisztázatlan szándékú, újabb konfliktusokat cipelő más szereplők is.

A helyzetekben azonnal érzékelhető indulattöbblet gyakorlatilag úgy jelentkezett, hogy a résztvevők nagyon gyorsan, olykor a szemünk előtt bekövetkező „ütközetekhez”, konfliktusokhoz képest érthetetlenül magas hőfokban egyszercsak idegesek, feszültek, ugyanakkor koncentráltak lettek (vagy eleve így érkeztek, de akkor már tudunk nélkül benne is voltunk). Aztán az olykor igencsak látványos jelenetekben a felek hamar két frontra és őket körülvevő közönségre bomlottak. Mindennél azonban figyelemre méltóbb volt, hogy a helyzetben résztvevők egyébként is szegényes kommunikációs és viselkedési készletei teljesen beszűkültek, lényegében védekezővé, ugyanakkor konfrontatívvá váltak (erős hangok, ijesztő, fenyegető mozdulatok, vádaskodások, minősítések, sértegetések stb.). Feltehetően ez a „felállás” és felfokozott érzelmi működés valóságos tapasztalatokra épült, vagyis hasonló helyzetekben, hasonló módon szoktak működni. Ha jól érzékeltük ezeket a kialakult helyzeteket, jellemzően nem kompromisszumkeresésről, problémamegoldásról szóltak, hanem, nagy valószínűséggel, a helyzetek többségének a kimenete valóságos ütközeteket, valószerűtlen győzelem megszerzését és valamiféle illékony presztízs birtoklását célozták meg. Ezeknek a helyzeteknek talán a végkifejlet szempontjából legproblematikusabb eleme a benne levők beszűkült kommunikációja, amely túlnyomórészt látványos gesztusokkal volt teli, gyakran minősítő kifejezésekből állt és csupa utalásokkal volt jellemezhető. Mindez az adott helyzetek gyakori félreértését, illetve a konfliktusok eszkalálódását hozhatta, egészen a nyílt ütközetekig, amely ilyen módon komoly konkrét veszélyeket előlegezett meg.

Kicsit közelebb állva ezekhez a helyzetekhez, azt is láthattuk, hogy általában a konfliktusos helyzetek akkor váltak közöttük különösen kritikussá, ha viszonylag gyorsak voltak, ha gyorsan felhergelték egymást, ha esetleg a „drukkereknek” újabb, külső szempontot, sérelmet sikerült belevinniük. Megfordítva, minél tovább sikerült beszélniük a feleknek egymással – közvetítők nélkül, a vádaskodások konkrét tartalmától függetlenül -, annál biztatóbbá vált az adott helyzet kimenetele, mindenekelőtt egyre könnyebben maradt el a nyílt ütközet. Fontos eleme volt a konfliktusos helyzeteknek a konfliktus utóélete is, különösen egy ütközet, vagy majdnem ütközet után. Ekkor is a ráfordított idő, illetőleg a kommunikáció „kiszélesedése” szinte minden esetben egyértelműen jobb, „konstruktívabb” végkifejletet hozott.

Egy közelünkbe hozott helyzet eldurulásának elkerülésére, mérséklődésére a jelenlétünk természetesen kihatott – persze másként a korai időszakban, és másként azok után, hogy fiatal látogatóink jobban ismerhették a mintáinkat és az álláspontunkat. Volt néhány alkalom, amikor kaptunk annyi mozgásteret, hogy oda is léphettünk a vitatkozó felekhez, amitől aztán kevésbé lett komoly baj, ugyanakkor a viták levezetésére nem kaptunk (még) igazán lehetőséget. Mostanra talán a látogatóink egyre jobban bánnak a helyzeteikkel, talán a nyílt, szinte kezelhetetlen helyzetekből kevesebbet is hoznak be a Kapocsba, mindenesetre az utóbbi időszakban egységnyivel könnyebben tudunk azokról a helyzetekről beszélgetni, jobban sikerül a kialakulásukat vagy éppen a kimenetelüket át meg áttárgyalni, lehetséges megoldásokat felsorakoztatni.

Önkifejezés...

Soha nem volt a Kapocsba látogató fiatalok között ekkora kontraszt a szunnyadó képességek és a tényleges tudás között. Lehet, hogy mostanában a Mátyás téren inkább jóval fiatalabbakkal találkozunk, ami miatt a tanítási-tanulási összefüggések fontosabbak, jobban látszanak. Mindenesetre látványos különbségeket érzékelünk az iskolában szerzett, kapott érdemjegyek és fiatal látogatóink képességeinek egy-egy megnyilvánulása között. Úgy tapasztaljuk, ha megfelelő érzékenységgel és figyelemmel önkifejezési lehetőségeket teremtünk számukra, azzal szívesen élnek, az inspiráló számukra. Az önkifejezési lehetőségek révén nem csupán az iskolai jegyeiknél sokszorosan jobban teljesítenek, hanem képesekké válnak azt is megmutatni mindannyiunknak, miképpen látják, élik meg önnön felnőtté válásukat. Képesé válnak azt szemléltetni, hogy ha nem a problémák forrásának tekintjük őket, hogy akár önkifejezési törekvéseik révén, ők is képesek megtanulni összeegyeztetni magukban mindazokat az egymástól messze levő szocializációs rendszereket (értékeket, normákat stb.), amelyek miatt ütközeteiknek, konfliktusaiknak nem feltétlenül ők az okozói, hanem leginkább az elszenvetői. Ami miatt talán jóval nehezebb őket érteni, és ami miatt különösen nehéz feladat számukra napjainkban a felnőtté válás.

Szabó András